

POSTANOWIENIE

23 lipca 2026 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Agnieszka Jurkowska-Chocyk

na posiedzeniu niejawnym 23 lipca 2026 r. w Warszawie

w sprawie z powództwa M.N.

przeciwko D.M.

o zachówek,

na skutek skargi kasacyjnej M.N.

od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu

z 24 czerwca 2025 r., V ACa 2601/25,

I. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;

II. nie obciąża skarżącej kosztami postępowania kasacyjnego;

III. przyznaje adwokat M.P. od Skarbu Państwa – Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu kwotę 2 700 zł (dwa tysiące siedemset złotych) podwyższoną o podatek od towarów i usług tytułem wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną powódce z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 28 listopada 2023 r. Sąd Okręgowy w Świdnicy oddalił powództwo M.N. o zachówek w sprawie przeciwko D.M. i zasądził od powódki na rzecz pozwanej koszty procesu.

Wyrokiem z 24 czerwca 2025 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że w punkcie I. zasądził od pozwanej D.M. na

rzecz powódki M.N. 53 481,33 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 9 marca 2022 r. do dnia zapłaty, oddalając powództwo w pozostałym zakresie (pkt 1a); w punkcie II. zasądził od powódki na rzecz pozwanej 2462,66 zł kosztów procesu, z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się tego punktu wyroku do dnia zapłaty (pkt 1b); dodał punkt III., w którym nakazał powódce, aby uiściła na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Świdnicy kwotę 3859,47 zł tytułem zwrotu części kosztów postępowania pierwszoinstancyjnego, od których powódka była zwolniona, z zasądzonych na jej rzecz w punkcie I roszczenia (pkt 1 c); dodał punkt IV., w którym odstąpił od obciążenia nieuiszczonymi kosztami sądowymi (pkt 1d); oddalił dalej idącą apelację (pkt 2); zasądził od powódki na rzecz pozwanej kwotę 2919 zł kosztów postępowania apelacyjnego, z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od uprawomocnienia się tego punktu wyroku do dnia zapłaty (pkt 3); i odstąpił od obciążania powódki i pozwanej kosztami postępowania apelacyjnego w zakresie opłaty od apelacji, od której powódka była zwolniona (pkt 4).

Powódka wniosła skargę kasacyjną, w której zaskarżyła wyrok Sądu Apelacyjnego w części, tj. co do punktu 1a w części oddalającej powództwo ponad zasądzoną kwotę 53 481,33 zł oraz co do punktów 1b, 1c, 1d, 2 i 3. We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca wskazała, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, które ujęła w formie pytania: „Czy uregulowanie zawarte w art. 997¹ § 1 k.c. w zależności od stwierdzenia wyjątkowych przypadków usprawiedliwiających obniżenie zachowku, wyłącza *a limine* stosowanie art. 5 k.c. przy miarkowaniu roszczenia o zachówek z uwagi na sytuację osobistą lub majątkową uprawnionego z jednej i obowiązowanego z drugiej strony?”.

Skarżąca powołała się także na oczywistą zasadność skargi kasacyjnej, wskazując, że zaskarżony wyrok narusza art. 5 k.c. w zw. z art. 991 § 1 k.c. i art. 1000 § 1 k.c., ponieważ „wskazane przez Sąd Apelacyjny okoliczności dotyczące bliżej nieokreślonej sytuacji osobistej i finansowej pozwanej, domaganie się przez powódkę zachowku wyliczonego w sposób nieuwzględniający otrzymanych przez powódkę środków oraz dokonanie przez pozwaną nakładów na

nieruchomość, nie stanowią wyjątkowych i rażących okoliczności usprawiedliwiających obniżenie należnego powódce zachowku o połowę na podstawie art. 5 k.c.”.

W odpowiedzi pozwana wniosła o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania i zasądzenie na jej rzecz od powódki zwrotu kosztów zastępstwa procesowego przed Sądem Najwyższym według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Nakładając na skarżących obowiązek wskazania i uzasadnienia oznaczonej przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, ustawodawca zmierzał do zagwarantowania, że skarga kasacyjna, nadzwyczajny środek zaskarżenia prawomocnych orzeczeń, będzie pełnić przypisane jej funkcje publicznoprawne. Ograniczenie przesłanek do czterech ma więc zapewnić, że przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne, a skarga kasacyjna nie stanie się instrumentem wykorzystywanym w każdej sprawie.

Istotnym zagadnieniem prawnym w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. jest zagadnienie nowe, nierozwiązane dotychczas w orzecznictwie, którego wyjaśnienie może przyczynić się do rozwoju prawa. Zagadnienie prawne powinno, przede wszystkim, być sformułowane w oparciu o okoliczności mieszczące się w stanie faktycznym sprawy wynikającym z dokonanych przez sąd ustaleń (postanowienie Sądu Najwyższego z 7 czerwca 2001 r., III CZP 33/01), a jednocześnie zostać przedstawione w sposób ogólny i abstrakcyjny tak, aby umożliwić Sądowi Najwyższemu udzielenie uniwersalnej odpowiedzi, niesprowadzającej się do samej subsumpcji i rozstrzygnięcia konkretnego sporu (postanowienia Sądu Najwyższego: z 15 października 2002 r., III CZP 66/02; z 22 października 2002 r., III CZP 64/02; z 5 grudnia 2008 r., III CZP 119/08).

Bliższa analiza skargi kasacyjnej wykazała, że w sprawie nie zachodzi powołana wyżej przesłanka z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. Wynika to z braku korelacji pomiędzy przepisami prawnymi powołanymi w ramach wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, a podstawami kasacyjnymi skargi (por. art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. i art. 398¹³ § 1 k.p.c.). Skarżąca skonstruowała istotne zagadnienie prawne w oparciu o regulację art. 997¹ § 1 k.c., mimo że naruszenie tego przepisu nie zostało podniesione w podstawach kasacyjnych. Wobec związania podstawami kasacyjnymi – z zastrzeżeniem nieważności postępowania – Sąd Najwyższy nie mógłby w konsekwencji zrealizować publicznoprawnych funkcji wynikających z przyczyn kasacyjnych, które nie znajdują odzwierciedlenia w podstawach skargi.

Niezależnie od powyższego, zagadnienie prawne przedstawione przez skarżącą nie jest nowe i zostało już podjęte w dotychczasowym orzecznictwie. W wyroku z 25 kwietnia 2024 r., II CSKP 2195/22, Sąd Najwyższy zwrócił uwagę na inny cel i funkcje regulacji objętych art. 5 k.c. i art. 997¹ § 1 k.c. Nie jest przy tym wyłączone obniżenie wysokości należnej z tytułu zachowku sumy na podstawie art. 5 k.c., gdy pozwalają na to okoliczności sprawy (zob. np. uchwałę SN z 19 maja 1981 r., III CZP 18/81, OSNC 1981, nr 12, poz. 228; wyrok SN z dnia 7 kwietnia 2004 r., IV CK 215/03).

Przechodząc do oceny twierdzenia o oczywistej zasadności skargi kasacyjnej (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.), należy przypomnieć, że zachodzi ona wówczas, gdy z treści skargi bez potrzeby głębszej analizy oraz szczegółowych rozważań wynika, że wadliwości przytoczone w uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, uzasadniają uwzględnienie skargi. W wypadku, gdy strona skarżąca twierdzi, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, powinna przedstawić argumentację prawną wyjaśniającą w czym ta oczywistość się wyraża oraz uzasadnić to twierdzenie. Konieczne jest w związku z tym wykazanie kwalifikowanej postaci naruszenia prawa materialnego i procesowego, polegającej na jego oczywistości *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 10 stycznia 2003 r., V CZ 187/02, OSNC 2004, nr 3, poz. 49; postanowienie Sądu Najwyższego z 14 lipca 2005 r., III CZ 61/05, OSNC 2006 r., nr 4, poz. 75; postanowienie Sądu Najwyższego z 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06). Wymaga przy tym podkreślenia,

że przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia (zob. postanowienie SN z 8 października 2015 r., IV CSK 189/15). Wynikająca z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. przesłanka oczywistej zasadności skargi kasacyjnej ma charakter wyjątkowy. W konsekwencji, w judykaturze Sądu Najwyższego przyjmuje się, że skarga kasacyjna jest zasadna w stopniu „oczywistym”, jeżeli można ją stwierdzić „na pierwszy rzut oka”, bez potrzeby pogłębionego badania okoliczności sprawy (zob. postanowienie SN z 2 sierpnia 2007 r., III UK 45/07).

Bliższa analiza wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie pozwala przyjąć, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona w przyjętym wyżej rozumieniu.

Uprawnienie do zachowku, jak każde inne prawo podmiotowe, może być nadużyte, przy czym możliwość zastosowania art. 5 k.c. jest ujmowana restryktywnie ze względu na cel zachowku, którym jest ochrona interesów majątkowych najbliższych członków rodziny spadkodawcy, niezależnie od woli spadkodawcy, a nawet wbrew jego woli (zob. np. uchwałę SN z 19 maja 1981 r., III CZP 18/81, OSN 1981, nr 12, poz. 228; wyroki SN: z 7 kwietnia 2004 r., IV CK 215/03, PiP 2005, z. 6, s. 111; z 4 lipca 2012 r., I CSK 599/11; z 7 lutego 2013 r., II CSK 403/12; z 6 lutego 2014 r., I CSK 252/13; z 16 czerwca 2016 r., V CSK 625/15, OSNC 2017, nr 4, poz. 45; z 2 lutego 2017 r., I CSK 260/16). W orzecznictwie nie wyklucza się zastosowania art. 5 k.c. do obniżenia należności z tytułu zachowku z powodu sprzecznego z zasadami współżycia społecznego zachowania uprawnionego do zachowku (zob. uchwałę SN z 19 maja 1981 r., III CZP 18/81, OSNCP 1981, nr 12, poz. 228; wyroki SN z 25 stycznia 2001 r., IV CKN 250/00; z 7 kwietnia 2004 r., IV CK 215/03; z 16 czerwca 2016 r., V CSK 625/15). W świetle utrwalonego orzecznictwa SN, dla jego zastosowania konieczna jest ocena całokształtu okoliczności faktycznych konkretnej sprawy w ścisłym powiązaniu z zagadnieniem nadużycia prawa (zob. m.in. wyroki SN: z 22 listopada 1994 r., II CRN 127/94; z 2 października 2015 r., II CSK 757/14). W konsekwencji stosowanie klauzuli generalnej przewidzianej w art. 5 k.c. pozostaje w przeważającej mierze domeną sądów *meriti*.

Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym mógłby zakwestionować oceny tych sądów, gdyby były one rażąco błędne i krzywdzące. Nie zmienia tego okoliczność, iż nie można wykluczyć stosowania art. 5 k.c. z uwzględnieniem zarówno relacji uprawnionego do zachowku ze spadkodawcą, jak i ze spadkobiercami.

W skardze kasacyjnej skarżąca nie przedstawiła argumentów, które uzasadniałyby ocenę, że Sąd Apelacyjny oceniając sprawę w świetle art. 5 k.c. dopuścił się kardynalnych błędów, wykraczając poza ramy oceny dopuszczalnej na gruncie tego przepisu. Zważywszy na nielojalną postawę powódki, która od początku domagała się zachowku wyliczonego w sposób nieuwzględniający otrzymanych przez powódkę środków kosztem pozwanej, jak i względy dotyczące sytuacji osobistej pozwanej i celu darowizny dokonanej przez spadkodawczynię, Sąd odwoławczy w sposób uprawniony miarkował zachówek należny powódce.

Z tych względów Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 1 k.p.c.).

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 102 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.

O kosztach pełnomocnika z urzędu orzeczono na podstawie § 8 pkt 6 w zw. z § 16 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 3 i § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 maja 2024 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa albo jednostki samorządu terytorialnego kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu.

A.G.

[SOP]